

Mültecilerin Temel Hak ve Özgürlüklerinin Korunması: Türk ve Etiyopya Mülteci Hukuku Bakımdan Karşılaştırmalı Bir Analiz

Temelso Gashaw GETAHUN, LL.M.¹
Hale GÜNAY, LL.M.²

Öz

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) raporuna göre, 2019 yılı itibariyle Türkiye dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkesidir. Diğer yandan, Etiyopya uzun zamandır mülteci göçü veren ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. İronik olarak, 2014 yılı itibariyle, Uganda'nın yanında, Etiyopya da Afrika'daki en fazla mülteci barındıran ülkedir. Hem Etiyopya hem de Türk hukukunda mültecilerin temel hak ve özgürlükleri hususunda kabul edilen sistem eşitlik ve genelliktir. 1995 Etiyopya Anayasasının 25. maddesinde, herkesin dil, ırk, renk, vatandaşlık, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu hükme bağlanmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin özel olarak düzenlendiği Türkiye Anayasasının ilgili maddelerinde de haklar esas olarak yabancı-vatandaş ayırımı yapılmaksızın güvence altına alınmıştır. Bu anayasalara ek olarak, mülteciler ve sığınmacıların hak ve özgürlüklerini korumayı amaçlayan farklı kanunlar, politikalar ve uluslararası antlaşmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Türk hukukuyla karşılaştırmalı olarak, Etiyopya'nın mülteciler ve diğer uluslararası koruma başvuru sahiplerine ilişkin yasal ve politika sistemini incelemektir. Bunu gerçekleştirmek için hem Etiyopya hem de Türk mülteci hukukunda yer alan bazı sosyo-ekonomik haklar, uluslararası mülteci hukukunun temel ilkeleri ışığında da analiz edilemeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Sığınmacı, İkincil Koruma, Geri-Gönderilmeme İlkesi, Kitleli Akın

Protection of Fundamental Right and Freedoms of Refugees: A Comparative Analysis of the Turkish and Ethiopian Refugee Law

Abstract

According to the report of United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Turkey is the country that hosts the largest refugee population in the world. Ethiopia, on the other hand, has long been recognized as one of the the major refugee-producing countries in the world. Ironically, as of 2014, alongside Uganda, Ethiopia has also become the second largest refugee hosting country in Africa. It goes without saying that equality and non-discrimination are the core principles underpinning both countries' legal and normative framework for refugee protection. Article 25 of the 1995 Ethiopian Constitution stipulates that everyone is equal before the law without discrimination on grounds of language, race, colour, citizenship, gender, political thought, philosophical belief, religion, and similar reasons. Fundamental rights and freedoms laid out in the relevant articles of Turkey's Constitution are also guaranteed without discrimination of foreign-nationals. In addition to their respective constitutions, there are also different laws, regulations and international treaties aimed at protecting the rights and freedoms of refugees and asylum seekers. The main purpose of this study is to examine Ethiopia's legislative and policy framework on refugees and other international protection applicants in comparison with Turkey's refugee law. With the aim of doing that, some socio-economic rights contained in both Ethiopian and Turkish refugee protection laws will also be analyzed in lights of the basic principles of international refugee law.

Keywords: Refugee, asylum seekers, subsidiary protection, the principle of nonrefoulement, mass- influx

¹ Central European University İnsan Hakları mezunu, gashaw_temelso@alumni.ceu.edu, <https://orcid.org/0000-0001-6885-5388>

² İnsan Hakları Hukuku Uzmanı, gunay_hale@alumni.ceu.edu, <https://orcid.org/0000-0002-0560-2276>

Giriş

Günümüz mülteci hukukunun en temel kavramlarından olan zulüm, sığınma ve zorunlu göç insanlık tarihinin çok eski dönemlerine kadar uzansa da uluslararası hukukun bir dalı olarak uluslararası mülteci hukukunun temelleri 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine (İHEB) dayanmaktadır. 2. Dünya Savaşı sebebiyle çok sayıda Yahudi başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere çeşitli ülkelere sığınmacı olarak göçmüştür (Grossmann, 2012: 61). Böyle bir dönemde, her insanın insan olmasından doğan temel, vazgeçilemez ve devredilemez hakları olduğu fikri temelinde şekillenen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi sığınma hakkını tanımlayarak uluslararası mülteci hukukunun temellerini atmıştır. Beyannamenin 14. Maddesinin 1. fıkrasında sığınma hakkı; *'Herkes zulüm karşısında başka ülkelerden sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir'* şeklinde tanımlanmıştır (UDHR, 1948). Her ne kadar İHEB bir Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararı olup hukuken onaylayan devletler açısından bir bağlayıcılığı olmasa da kendisinden sonraki hukuki gelişmelere ilkesel bir dayanak teşkil etmektedir. Nitekim bildiriye takip eden dönemde 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokoldü Birleşmiş Milletler üye devletlerince kabul edilmiştir (UNGA, 1951 ve 1967). İşbu sözleşmelerle bugünkü uluslararası mülteci hukukun kapsamını, temel ilkeleri ve mülteci koruma sistemini temel prensipleri ortaya çıkarmıştır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) raporuna göre, Türkiye dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkesidir (UNHCR Turkey, 2020). Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sebebiyle ülkeye kitlesel mülteci akını başlamıştır. Ancak iç hukukta mülteci hukukunun oluşumu çok yenidir. 2013 yılında Resmî Gazetede yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile uluslararası standartlarda bir Türk mülteci hukukundan söz edilebilir. Türkiye'nin mülteci hukuku ülkenin karşı karşıya kaldığı kitlesel mülteci göçünün yönetiminden edildiği tecrübeler ve güncel göç politikalarıyla şekillenmiştir. Bu kapsamda Türk mülteci hukuku halen gelişmekte ve değişmektedir.

Diğer yandan, Etiyopya Afrika'nın en çok mülteci nüfusuna sahip ikinci ülkesidir (UNHCR Ethiopia, 2020). BM raporuna göre; Etiyopya'da 21 ülkeden, bir milyondan fazla mülteci bulunmaktadır.³ Bu kadar fazla sayıda mülteciye ev sahipli yapmasına rağmen, Türkiye'de olduğu gibi Etiyopya'nın da uluslararası standartlarda bir mülteci hukukunun olması oldukça yakın zamanda gerçekleşmiştir. 17 Ocak 2019 yılında Etiyopya parlamentosu 2004 tarihli Mülteci Kanununda değişikliğe giderek, mültecilere geniş sosyal ve ekonomik haklar tanımıştır. Kabul edilen bu değişikliklerle, Etiyopya Mülteci Kanunu Afrika'nın en ilerici mülteci kanunu olarak kabul edilmektedir (UNHCR, 2019-b).

İki ülkenin de ev sahipliği yaptığı mülteci nüfusu ve mülteci hukuk sistemlerinin yeni gelişmeye başladığı düşünüldüğünde, Türk ve Etiyopya mülteci hukukunun karşılaştırmalı analizi hem iki ülkede yaşayan mültecilerin korunması hem de var olan mülteci haklarının iyileştirilmesine kaynak teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışma uluslararası mülteci hukukundaki temel ilke ve prensipleri dayanak alarak, Türk ve Etiyopya mülteci hukukunun kapsamını, sınırlarını ve mültecilerin sahip olduğu hakları iki ülkenin güncel mülteci politikaları ve sosyal dinamikleri ışığında karşılaştırmalı

³ The South Sudanese make up the largest number with a refugee population of 342,591 followed by Somalis (245,272), Eritreans (165,525 1), Sudan (40,519) Yemen 1,611 and 5,561 other nationalities. In the last 6 months of 2018 alone about 60,000 refugees were registered in Ethiopia.

olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Makalede öncelikle uluslararası mülteci hukukunda yer alan temel kavram ve ilkeler açıklanacak, akabinde Türk ve Etiyopya mülteci hukukundaki temel hak ve prensipler incelenecek ve son olarak güncel sığınma politikaları ve sosyal dinamiklerin Türk ve Etiyopya mülteci hukukunun şekillenmesindeki etkileri tartışılacaktır.

Uluslararası Mülteci Hukuku: Kapsam, Sınırlar ve Temel İlkeler

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, diğer bir adıyla Cenevre Sözleşmesi, mülteci statüsünü, mültecilerin haklarını ve taraf devletlerin mültecilerin korunmasına ilişkin sorumluluklarını tanımlayan kilit bir BM çok taraflı sözleşmesidir. 1951 Sözleşmesi, yapıldığı zaman ve şartlar itibarıyla II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa’da ortaya çıkan nüfus hareketine yönelik düzenlemelere odaklandığı için, tarih ve coğrafi konum bakımından iki adet sınırlama içermektedir. Sözleşme’nin giriş bölümünde yer alan ‘1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar’ şeklindeki ifade, Sözleşme’nin zaman bakımından uygulanabilmesini zorlaştırmış, devam eden nüfus hareketleri gerçeği göz önüne alındığında kapsamının genişletilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 1967’de yapılan protokol ise tarih ve coğrafi sınırlamasını ortadan kaldırmıştır.⁴ Bu kapsamda mülteci:

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.

Her ne kadar 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve 1967 Protokolü uluslararası mülteci hukukunun temel kaynakları olsa da mülteci hukuku insan hakları hukuku, uluslararası insani hukuk ve uluslararası teamül hukukunun temel prensiplerinden de etkilenmektedir. Cenevre Sözleşmesinde belirlenen temel kavram ve ilkelerin yorumlanmasında Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere diğer uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmeleri, BM İnsan Hakları Genel Yorumları ve insan hakları mahkeme kararlarının etkisi vardır (McAdam, 2007).

Sözleşme kapsamında mülteci tanımı net bir şekilde yapılmış olsa da tanımın içerdiği kavramlar hukuki yoruma açık olup yapılan geniş ya da dar yorumlamaya göre kişinin mülteci statüsüne sahip olup olmadığı değişmektedir. Öncelikle, bir kişinin uluslararası hukukta mülteci olarak kabul edilebilmesi için ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağı yönünde haklı sebeplere dayalı bir korkusunun olması gerekmektedir. Tanım içinde yer alan ırk, din, tabiiyet ve siyasi düşünceye dayalı ayrımcılık uluslararası sözleşmelerde net bir şekilde tanımlandığından yoruma çok mahal vermemektedir. Ancak bu ayrımcılık temellerinden belli bir toplumsal gruba mensubiyet kategorisi yoruma oldukça açıktır.⁵ BMMYK’nın tanımına göre, belli bir toplumsal grup: zulme uğrama riski dışında ortak bir özelliği paylaşan ya da toplum tarafından bir grup olarak algılanan topluluktur. Grubun ortak özelliği genellikle doğuştan gelen, değiştirilemez ya da kimliğe, vicdana veya hakların kullanılmasına

⁴ Protokol’ün 1.2. maddesine göre, Sözleşme’deki tanımdan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri çıkarılmış ve Sözleşme’nin zaman bakımından getirdiği kısıtlama ortadan kaldırılmıştır.

⁵ Bknz: korunan özellikler yaklaşımı ve ortak özellikler yaklaşımı.

temel teşkil eden bir karakterdedir.⁶ Belli bir toplumsal gruba aidiyet kategorisi BMMYK'ca toplumsal cinsiyet temelli olarak yorumlanmıştır.⁷ Bu kapsamda, cinsiyete ve/veya cinsel yönelime dayalı zulüm bu kategori kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak bu noktada sözleşmeye taraf devletlerin mülteci tanımındaki unsurları, özellikle belli bir toplumsal gruba aidiyet kategorisini, nasıl yorumladığı taraf devletlerin mülteci hukukunun mülteciye sağladığı korumanın kapsamını doğrudan belirlemektedir. Özellikle insan haklarının evrenselliği fikrine kültürel rölativist argümanlarla sıkça meydan okuyan ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık kategorisini reddeden ülkelerde toplumsal cinsiyete dayalı sığınma başvuruları da değerlendirmeye alınmamakta ve/veya reddedilmektedir (Kalamar, 2015). Taraf devletlerin sözleşmeyi yorumlama serbestisinin sınırlarının belirlenmesinde aşağıda açıklanacak olan ilkeler önem arz etmektedir.

Geri Gönderme Yasağı (Non-Refoulement)

1951 Cenevre Sözleşmesine göre, *hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri gönderemeyecek veya iade edemeyecektir* (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1951: m 33). Geri gönderme yasağı diğer birçok uluslararası sözleşme ve insan hakları belgelerinde de yer almaktadır (UNGA, 1948b). Ayrıca, AİHS'nin 3. maddesi de mahkeme tarafından mutlak bir geri gönderilmeme güvencesi olarak yorumlanmaktadır (Soering v. The United Kingdom, 1989). Sözleşmenin 3. maddesine göre, 'hiç kimse işkenceye, gayri insani veya aşağılayıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz. AİHM'nin yerleşik içtihadına göre, sınır dışı edilme işleminin sonucu olarak bir kişinin gönderildiği ülkede 3. maddeyi ihlal eden bir muamele görme konusunda gerçek bir riske maruz kalacağını gösteren önemli sebeplerin varlığı halinde, bu sınır dışı işleminin icrası 3. maddenin ihlalini oluşturacaktır.

Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağı bir manada eşitlik ilkesinin negatif bir anlatımla ifade edilmiş şeklidir. Bu açıdan yabancıların hak ve özgürlüklerinin düzenlenmesinde başvuru sistemlerinden birisi olarak da görülebilir. Ayrımcılık yasağı bireylerin temel hak ve özgürlüklerden herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın faydalanmalarını öngörmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, *'taraf devletler, bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır'* (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1951: m 3).

Teori ve Uygulamada Türk Mülteci Hukuku

Türkiye'nin göç ve mültecilerin korunmasına ilişkin ulusal yasama tarihi nispeten yenidir (Büyükcılık 2014: 12). Türkiye, uluslararası düzeyde, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolü'ne taraftır. Ancak koyduğu çekinceyle, coğrafi sınırlama uyarınca uygulamakta, sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte ve Avrupa dışından gelenleri ise "şartlı mülteci" olarak adlandırmaktadır.

⁶ UNHCR, Guidelines on International Protection No. 2: "Membership of a Particular Social group" within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees (HCR/GIP/02/02), 7 May 2002.

⁷ Ibid.

Türk mülteci hukukunun en yeni ve güncel kaynağı 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur (YUKK).⁸ Kanun ile göçle ilgili politika ve stratejileri düzenlemek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) oluşturulmuştur. GİGM'nin başlıca görevleri; ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu, yabancıların Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'den çıkarılması, sığınma başvurularının işlenmesi, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunması ile ilgili görevleri ve prosedürleri uygulamaktır (Yılmaz, 2017).

YUKK üç tür uluslararası koruma sağlar: "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma". Uluslararası korumaya ek olarak, Suriye'den gelen kitlesel göçleri düzenlemek için "geçici koruma" rejimi oluşturulmuştur.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türkiye uyguladığı coğrafi sınırlama kapsamında sadece Avrupa devletlerinden gelen sığınmacıları hukuken mülteci olarak kabul etmektedir. Kanun coğrafi sınırlama dışında, 1951 Cenevre Sözleşmesinde belirtilen mülteci tanımını aynen alarak kanunlaştırmıştır. Kanun, Avrupa dışından gelen ve tanımda sayılan diğer mülteci olma koşullarını sağlayan sığınmacılar ise "şartlı mülteci" olarak tanımlamıştır.

Mülteci ve şartlı mülteci statülerine ek olarak, Türk mülteci hukukunda "ikincil koruma" statüsü bulunmaktadır. İkincil koruma;

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder (YUKK, 2013: m. 62).

Görüldüğü üzere, Türk mülteci hukukunda uluslararası koruma kategorileri ikincil koruma statüsüyle genişletilmiş ve uluslararası insan hakları hukukuna entegre bir mülteci rejimi oluşturulmuştur.

Uluslararası korumadan ayrı olarak, Türk mülteci hukukunda kitlesel göçleri düzenlemek amacıyla geçici koruma statüsü oluşturulmuştur. Buna göre geçici koruma;

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara sağlanabilecek korumadır (YUKK, 2013: m. 63).

Türkiye'nin iç hukukunda yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kişileri mülteci olarak tanımasının yarattığı ikili sistem, sığınmacıların etkin korumaya ulaşmasında çeşitli engeller yaratmaktadır. Uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyen sığınmacılar öncelikle YUKK'ya dayalı GİGM'ye başvuru yapmalı, uluslararası hukuk kapsamında mülteci statüsü else etmek için ise BMMYK'ne mültecilik başvurusunda bulunması gerekmektedir. İç hukuktaki ikili sistem, hali hazırda ulusal ve yasal prosedürleri bilmeme, dil bariyeri gibi birçok nedenlerle haklarına erişmekte güçlük yaşanan sığınmacıların bu sorununu daha da derinleştirmektedir. Ayrıca, Suriyeli mülteciler geçici koruma sahibi

⁸ Resmî Gazete, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 10 Nisan 2013.

statüsünde olduklarından, uluslararası koruma başvurusunda bulunamıyorlar. Bu durum genel olarak yasal bir şiddet yaratmaktadır (Kivilcim, 2016).

Her ne kadar YUKK'da, uluslararası mülteci hukukunun temel prensipleri olan geri gönderme yasağı ve ayrımcılık yasağı aynen alınarak iç hukukun bir parçası haline getirilmiş olsa da bu ilkelerin uygulanmasında problemler bulunmaktadır. Aşağıda daha detaylı açıklayacağımız üzere, Türk mülteci hukuku uygulamada keyfi, tepkisel ve rölativist yorumlanmaktadır.

Türk mülteci hukukunun uygulanmasında karşılaşılan en büyük problemlerden biri temel prensiplerin keyfi yorumlanmasıdır. Bu keyfiyet doğrudan politik bir tercih sonucu olabildiği gibi, kamu görevlilerinin mültecilerin haklarına yönelik bilgi eksikliğine dayalı eksik ve/veya yanlış yönlendirmesinden de kaynaklanabilmektedir. İlk duruma örnek olarak, Afgan sığınmacıların uluslararası koruma başvurularının alınmaması verilebilir. Afgan sığınmacılar, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların ardından en büyük ikinci mülteci grubunu oluşturmaktadır (UNHCR Turkey, 2020). Çoğunluğunu genç ve bekar erkeklerin oluşturduğu Afgan düzensiz göçmenler, Türkiye tarafından bir iç güvenlik sorunu olarak görülmekte olup, Türkiye Afganistan'dan gelen düzensiz göçü engellemek için çalışmaktadır (Alakuş & Uzan, 2020). Bu sebeple Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen birçok Afgan sığınmacının başvuruları İl Göç İdaresi tarafından kabul edilmiyor, kabul edilse dahi başvuru tarihi olarak çok ileri tarihlere randevu veriliyor (Leghtas & Thea, 2018).

Türk mülteci hukuku belli dönemlerde toplumsal beklentilere bir yanıt olarak tepkisel bir şekilde de uygulanmaktadır. Türkiye'de gittikçe artan bir mülteci karşıtlığı bulunmaktadır (Kardeş vd., 2017). 2019 yılında mültecilere yönelik artan tepkilerin ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadele politikaları kapsamında, İç İşleri Bakanı Süleyman Soylu, *'İstisnaların dışında İstanbul'da Suriyeli kaydı almıyoruz. Suriyeli kaydına İstanbul kapalıdır.'* şeklinde açıklamada bulunarak İstanbul'da bulunan kayıt dışı Suriyeli göçmenlerin kayıt altına alınması için kendilerine süre tanıdığı, süresi içinde kayıt olmayan kaçak göçmenlerin ise sınır dışı edileceğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında; *'Hiç kimsenin kendi anlayışını başkasına dayatmasına, yerleşik düzeni bozmasına müsaade etmemiz mümkün değildir.'* diyerek Suriyelilerin toplumsal uyumuna yönelik çalışmalar başlatacaklarını belirtmiştir (Euronews, 28 Temmuz 2019). Suriyeli mültecilere yönelik artan negatif toplumsal algılar ve yaşanan sosyal uyumsuzluklar Türk mülteci hukukunun temel prensiplerini tepkisel politikalarla yeniden şekillendirmektedir. Kayıt dışı Suriyeli mültecilerin sınır dışı edilmesi geri gönderme yasağı ilkesine açıkça aykırı olmasına rağmen, bu tartışmalar hak temelli bir alandan kayarak iç güvenlik, sınır güvenliği ve toplumsal uyum çerçevesinde tartışılmaktadır (Euronews, 23 Temmuz 2019).

Son olarak, Türk mülteci hukuku uygulamada rölativist olarak yorumlanmakta olup mültecilerin hak ve özgürlüklerinin koruma kapsamı daraltılmaktadır. Bir önceki bölümde açıklandığı üzere, mülteci tanımı içinde yer alan bazı kavramlar yoruma açık olup, yapılan yoruma göre mülteci korumanın kapsamı daralmakta veya genişlemektedir. Özellikle belli bir sosyal gruba aidiyet kavramı BMMYK tarafından toplumsal cinsiyet temelli bir şekilde yorumlanırken, bazı taraf devletler bu yorumu reddetmektedir. Her ne kadar Türk mülteci hukukunda mülteci tanımının unsurları uluslararası mülteci hukukuyla paralellik gösterse de işbu unsurların BMMYK tarafından benimsenen yorumdan daha dar bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Buna göre, özellikle toplumsal cinsiyete temelli ayrımcılığa dayalı sığınma başvuruları Türkiye tarafından kabul edilmemektedir. Yakın zamanda, İran'da kadınlara uygulanan zorunlu başörtüsü uygulamasına karşı duruşu sebebiyle İran'da idam cezasına çarptırılıp Türkiye'ye sığınan aktivist Meryem Şariatmedari İran'a iade edilmek üzere göz altına alınmıştı (Euronews, 8 Eylül 2020). Meryem'in sınır dışı kararına karşı açılan davada halen İdare Mahkemesi kararı beklenmektedir. Yine başka bir İranlı feminist aktivist olan Nasibe Şensai Edirne geri gönderme merkezinde idari

gözetime alınmış olup İran'a geri gönderilme tehlikesi içindedir. Görüldüğü üzere her ne kadar Türk mülteci hukukunda geri gönderme yasağı ilkesi benimsenmiş ise de uygulamada, mülteci hukukunun temel ilkeleri çeşitli şekillerde esnetilmekte ve mültecilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı şekilde yorumlanmaktadır.

Türk Mülteci Hukukunda Sosyal ve Ekonomik Haklar

Türk mülteci hukukunda hukuk güvenliği, adalete erişim gibi negatif hakların yanında, mültecilerin sosyal ve ekonomik hakları da düzenlenmiştir. Bu kapsamda sağlık hakkı, eğitim hakkı ve çalışma hakkı incelenecektir. Kitlemel Suriyeli mülteci akınının başlangıcında, hegemonik siyasi söylem, Suriyeli sığınmacıların iç savaş sona erdiğinde ülkelerine geri dönecek "misafirler" oldukları şeklindeydi (Erdoğan, 2012). Türkiye'nin ilk dönem mülteci politikaları böyle bir geçicilik fikri temelinde şekillenmiştir. Zamanla Suriyeli mültecilerinin "geçiciliğinin" devletin tahmin ettiğinden daha uzun sürmesiyle, politikalar da uzun vadeli ve entegrasyona dayalı şekilde değişmiştir (Ateşok, 2018: 20). Bu sebeple, mültecilerin uzun vadede Türk toplumuna entegrasyonunu hedefleyen yeni politikalar benimsenmiştir.

Eğitim Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı

Türk hukukuna göre çocuklar için "temel eğitim", her biri dörder yıllık üç seviyeye bölünmüş şekilde toplam on iki yıldır. Yabancı uyruklular da dahil olmak üzere Türkiye yargı alanındaki tüm çocuklar, devlet okulları tarafından verilen "temel eğitim" hizmetlerine erişim hakkına sahiptir. Geçici koruma yararlanıcısı veya uluslararası koruma yararlanıcısı olarak kayıtlı tüm çocuklar, temel eğitim için devlet okullarına kaydolma hakkına sahiptir (YUKK, 2013: m. 98). Kimlik kartına sahip uluslararası/geçici koruma statüsü sahipleri, çocuklarını yalnızca kayıtlı şehre kaydettirebilirler. Kimlik kartı olmayan Suriyeli mülteciler, devlet okullarına sadece "misafir öğrenci" olarak gidebilmekte, derslere katılabilmekte, ancak misafir öğrenci olarak derslerden herhangi bir derece veya akreditasyon alamamaktadır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2019). Kimlik kartı olmayan diğer sığınmacılar için ise böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, 2011 Suriye krizinin başlarında, mültecilerin eğitimi kamplarda kurulan Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) sağlanmakta iken, ilerleyen zamanlarda GEM'ler kapatılmış ve mülteciler çocuklarını devlet okullarına kayıt yaptırmaları teşvik edilmiştir (Ateşok, 2018: 26).

Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı

Sağlık hakkının bir parçası olarak sağlık hizmetlerine erişiminin kapsamı sığınmacının Türkiye'deki yasal statüsüne göre değişmektedir. Geçici koruma statüsündeki Suriyeli mülteciler kayıt olduktan sonra bir Türk vatandaşı gibi sağlık hizmetlerine erişme hakkına sahipken, Aralık 2019'da Kanunda yapılan yasal değişiklikle, herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar uluslararası koruma altındaki kişilerin 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabiiyeti başvuru kaydından itibaren bir yıl süre ile sınırlandırılmış ve süresi dolan kişilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanma hakları iptal edilmiştir (YUKK, 2013: m. 98). Bu durum bir çok hak ihlallerinin yaşamasına yol açmıştır. Sosyal sigortaları iptal edilen uluslararası koruma statüsü sahipleri, sağlık masraflarını karşılayacak finansal araçlardan yoksun olduklarından, kalıcı fiziksel ve ruhsal sağlık kaybı yaşamakta hatta sağlık hizmeti alamadıklarından yaşamlarını kaybetmektedirler (Mülteci Medyası, 2020).

İş Gücüne Katılma Hakkı

Mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi, statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilirken, başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilir (D.R.C, 2019). Bazı meslekler özel kanunlarla yabancılara yasaklanmıştır. Bunlar memurluk, avukatlık, noterlik, eczacılık, hastabakıcılık, veterinerlik ve güvenlik görevciliğidir. Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak mülteciler ve başvuru sahipleri çalışma izninden muaf tutulmuştur. Burada Türk mülteci hukukunun iş gücüne katılımı hak temelli bir yaklaşımdan ziyade ekonomik ve pragmatik bir temelle düzenlemiş olduğu görülmektedir.

Serbest Dolaşım Hakkı

Türk mülteci hukukunda devlet başvuru sahibinin/mültecinin serbest dolaşımını kısıtlayabilmektedir. Buna göre, mülteciler kayıtlı oldukları şehirden başka bir şehir gitmek istediklerinde kayıtlı oldukları İl Göç İdaresinden yazılı seyahat izni almak zorundadırlar. Bu durum birçok hak ihlaline yol açmaktadır. Uluslararası ve geçici koruma için kayıtları, başvuranın ikamet ettiği ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü (İGİM) tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte, İstanbul gibi bazı şehirler artık kayıt başvurusunu kabul etmediğinden ve bu şehirlerde yaşayan sığınmacılar başvurusunda bulunabilmek için diğer şehirlere gitmeleri gerekmektedir; ancak ulaşım firmaları, özellikle şehirlerarası otobüs firmaları, bilet satmak için başvuruculardan kimlik kartlarını göstermelerini istemekte aksi halde fahiş miktarda bilet ücreti talep etmektedirler (Cloeters & Osseiran, 2019).

Sonuç olarak, her ne kadar sosyal ve ekonomik haklar doğası itibariyle bir ülkenin ekonomik kapasitesinden bağımsız düşünülmesi de taraf devletler mevcut kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak, herhangi bir ayrımcılık yapmaksızın ülke sınırları içindeki herkesin bu temel haklara erişimini sağlamakla yükümlüdür. Türk mülteci hukuku kapsamında, mültecilerin ekonomik ve sosyal haklara erişimi değerlendirildiğinde öncelikle sağlık hakkının uluslararası koruma statü sahiplerini dışlayıcı şekilde uygulandığı görülmektedir. Onun dışında, mültecilerin hukuken sahip oldukları haklara pratikte erişimlerini engelleyen dil bariyeri, bilgi eksikliği ve yetersiz kapasite gibi birçok etken bulunmaktadır (Koç, 2018). Türkiye'nin mültecilerin uluslararası ve ulusal hukuktan doğan pozitif yükümlülüklerini yerine getirebilmesi bu engellerin aşılması yönünde politikaların geliştirilmesine bağlıdır.

Etiyopya Mülteci Hukuku: Tanımlar, İlkeler ve Mülteci Hakları

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'ni onayladıktan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'ne katıldıktan sonra, uzun bir süre iç hukukunda konu hakkında genel bir düzenleme bulundurmayan Etiyopya'nın, mülteci hukukuna ilişkin ulusal mevzuatına bakıldığında, öncelikle farklı kanunlardaki birbirinden ayrı hükümlerle mülteci sorununa çözüm aradığı bir dönem göze çarpmaktadır (Teferra, 2017: 5). Etiyopya Federal Cumhuriyeti'nde mülteci ve sığınmacılar konusunda ilk genel düzenleyici hukuki belge, 2004 tarih ve 409 sayılı Mülteci Kanunu'dur.⁹ Öncelikli olarak statü belirleme prosedürlerine odaklanan bu yasa, mültecilerin 1951 Sözleşmesi ve Afrika Mülteci Sözleşmesi kapsamında uygun oldukları bazı hakları açıkça ifade etmemiş ve yeterince genişletmemiştir. Benzer şekilde, hükümetin stratejik yönünü belirleyen kapsamlı bir politika aracı yoktur (Woldetsadik vd., 2019). BMMYK'nin mültecilere kampların dışında yaşama fırsatı verilmesi gerektiğini savunan 'Alternative to Camps' (ACP) politikasını proaktif bir şekilde teşvik etmesine

⁹ The Ethiopian refugee proclamation number 409/2004.

rağmen, Etiyopya'nın 'Out-of-Camp policy' (OCP) yalnızca sınırlı bağlamda uygulanmıştır (Tsion, 2018: 2).

Doğu Afrika'da meydana gelen mülteci hareketlerinin özel karakterleri ve yukarıdaki belirtilen eksikleri dikkate alarak, 2019 yılında Halk Meclisi Temsilcisi yeni Mültecileri Koruma Kanunu onaylamıştır.¹⁰ Kanunu, giriş bölümünde, yeni mülteci hukuku rejimini benimsemenin en temel hedeflerinden birinin, Etiyopya'nın taahhüt ettiği uluslararası ve bölgesel yükümlülükleri etkin bir şekilde uygulamak olduğunu belirtilmektedir. Etiyopya'nın mülteci politikasının değişmesi Eylül 2016'da New York'taki Mülteciler ve Göçmenler Zirvesi'nde verdiği taahhütlerle de yakından ilgilidir. Bu bakımdan gözden geçirilmiş yasa, Etiyopya'nın Mültecilere Yönelik Müdahale Çerçevesinde (CRRF) verdiği dokuz taahhüdün bir yansımasıdır (Thomas, 2017). Bu 'de Kanun'da mülteci tanımında 1. maddenin 1. fıkrasında temel olarak, Cenevre Konvansiyonu'ndaki tanım, coğrafi ve zaman sınırlaması olmaksızın alınmış; 2. fıkrasında ise mültecilik;

“aynı zamanda, kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes”

olarak tanımlanmış ve ciddi anlamda genişletilmiştir.¹¹ Bu yeni kanunda, 1951 Sözleşmesi'ndeki tanımın yanı sıra, bazı insancıl nedenlerle sığınma talebinde bulunan kişilere de sığınma hakkının verileceğinin düzenlenmiş olması, bu kanunda sağlanan koruma kapsamının Türk Hukuku'ndan daha geniş olduğu anlamına gelmektedir. Bazı devletler “mülteci” tanımlamasına uymayan; ancak uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin, “de facto mülteci”, “savaş mülteci”, “insani sığınmacı” gibi statüler altında ülkelerinde kalmalarına izin vermektedir (McAdam, 2005). Türk hukuk açısından, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nden yararlanamayan (Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen); ancak kaçtıkları ülkelere dönme konusunda haklı korkuları bulunan kişileri (uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişileri) ikincil koruma statü verilirken, Etiyopya Mülteci Koruma Kanuna göre ise, bu tür kişileri Mülteci olarak değerlendirilmektedir. Örnek olarak, Etiyopya Mülteci Koruma Kanunu 6. Maddesi uyarınca, bir kişinin söz konusu korkusunun sebepleri ülkeden ayrıldıktan sonra meydana gelse bile, 5. Maddede belirtilen kriterleri yerine getirmesi halinde, mülteci olarak kabul edilmektedir.

Kitlesel Akın

AB Konseyi Direktifi'ne göre, kitlesel akın, özel bir bölge ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda yer değiştirmiş kişinin, topluluk sınırlarına varması anlamına gelmektedir (Ergüven & Özturanlı, 2013:1011). Etiyopya Mülteci Koruma Kanuna göre, bireysel başvuru imkânının olmadığı durumlarda kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara Mülteci statüsü sağlanabilir (Nigusie, 2018: 27). Başka bir deyişle, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak gelen yabancılara Mülteci statüsü verilmektedir.

¹⁰ National Legislative Bodies / National Authorities, Ethiopia: Proclamation No. 1110/2019, 27 February 2019, available at: <https://www.refworld.org/docid/44e04ed14.html> [accessed Dwc 2020]

¹¹ Benzer şekilde, 10 Eylül 1969 tarihli “Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen ABÖ Sözleşmesi” mülteci tanımının, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü tanımının yanı sıra, “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri”de kapsadığı ilan edilmiştir. Ayrıca her mülteci ve sığınmacı Afrika'da uygulanan genel insan hakları sisteminden de faydalanmaktadır (Getahun T. 2019).

Türkiye ise kitlesel halde yapılan sığınma başvurularında bireysel olarak her bir müracaatın ele alınmasının getireceği güçlükler ve acilen gelen kitleler için koruma tedbirlerinin uygulanma zorunluluğu pragmatik bir yöntem olarak Geçici Koruma formülünü oluşturmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara sağlanabilecek korumadır. Dolayısıyla geçici koruma uluslararası koruma statülerinden biri değildir (Özel, 2018:1012). Yönetmelik geçici korunanların uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmayacağını ayrıca vurgulamıştır.

Geri-Gönderilmeme (Non-Refoulement) İlkesi

Etiyopiya Mülteci Kanununun 12. Maddesi “Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.” şekilde düzenlemektedir. Dolayısıyla Etiyopya mevzuatında Etiyopya’da yasal olarak ikamet eden bir mülteci, ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçesi dışında sınır dışı edilmeyecektir.

Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağı gerek uluslararası sözleşmelerde gerek iç hukuk düzenlemeleri ile devlet uygulamalarında kabul edilmiş bir esastır. Ayrımcılık yasağına ilişkin hükümlere büyük ölçüde temel hak ve özgürlüklerle ilgili sözleşmelerde rastlanmaktadır. Bazen de, “Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin BM Sözleşmesinde olduğu gibi sırf ayrımcılığı yasaklamayı konu edinen sözleşmeler de bulunmaktadır. Bu eşitlik ilkesi Federal Etiyopya Anayasasına¹² ve mülteciler için geçerli olan ilgili yasalara dahil edilmektedir.

Etiyopya hukukunda yabancıların temel hak ve özgürlükleri hususunda kabul edilen sistem “eşitlik ve genellik”tir. 1995 Anayasasının 25. maddesinde, herkesin, dil, ırk, renk, vatandaşlık, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu hükme bağlanmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin özel olarak düzenlendiği Anayasanın ilgili maddelerinde de haklar, esas olarak, yabancı-vatandaş ayırımı yapılmaksızın güvence altına alınmıştır. Kişi hak ve özgürlükleri Etiyopya Anayasasının Üçüncü Bölüm “Kişinin Hakları Ve Özgürlükleri” Başlığı altında düzenlenmiştir. Bu haklar Anayasamızın 13.m vd. maddelerinde güvence altına alınmıştır. Anayasanın ilgili hükümleri vatandaş-yabancı ayırımı yapılmaksızın uygulanmalıdır. Zira Anayasa’da ‘herkes’ ‘kimseye’ terimleri kullanılmış ve birkaç istisna¹³ dışında yabancılar ve vatandaşlar arasında ayırım yapılmamıştır. Mülteciler bu hak ve özgürlüklerden eşitlik esasına göre, vatandaşlardan farksız olarak yararlanacaktır.¹⁴ Örnek olarak, Md. 14 “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz,

¹² Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia, 21 August 1995.

¹³ Anayasamız’da eşitlik ve genellik sistemi benimsenmiş olsa da, yabancıların bazı hakları sınırlanmış veya yasaklanmıştır. Anayasada siyasî haklar da, vatandaşlar için teminat altına alınmıştır. Örneğin bkz. Anayasa m. 38/1: “Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.” Anayasa m. 38/2: “Onsekiz yaşını dolduran her Etiyopiya vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.”

¹⁴ Yaşam hakkı, bir kişinin güvenliği ve özgürlük (14-17. Maddeler), insanlık dışı muameleye karşı korunma (madde 18), tutuklanan ve suçlanan kişilerin hakları (19. ve 20. maddeler), gözaltında tutulan ve hükümlü kişilerin hakları şahıslar (madde 21), ceza hukuku ve çifte tehlikenin geriye dönük olarak uygulanmamasına (madde 22 ve 23) yönelik yasak, onur ve itibar hakkı (madde 24), mahremiyet hakkı (madde 26), din özgürlüğü, inanç ve düşünce (madde 27), düşünce, düşünce ve ifade özgürlüğü (29. madde), toplanma özgürlüğü, gösteri ve dilekçe (30. madde), dernek kurma özgürlüğü (madde 31), serbest dolaşım (madde 32), evlilik, aile ve kişisel haklar (34. madde), adalete erişim hakkı (37. madde), Anayasanın “herkese” veya “her insana” garanti ettiği haklardır.

devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.” ifadesi ile Anayasa temel haklardan yararlanma konusunda vatandaş-yabancı ayrımı yapmaksızın kural olarak herkesin yararlanması esasını kabul etmiştir. Buna ek olarak, Etiyopya, mülteciler de dahil olmak üzere tüm insanlar için geçerli olan bölgesel ve evrensel insan hakları anlaşmalarını onaylayan öncü ülkelerden biridir. Evrensel kapsamda olanlar arasında Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Sözleşme sayılabilir. Bölgesel düzeyde, Etiyopya, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'ne (AfCHPR) taraftır. Etiyopya Anayasasının 9. Madde Etiyopya tarafından onaylanan tüm uluslararası anlaşmalar, Etiyopya hukukunun ayrılmaz bir parçası oldukları belirlenmektedir. Dolayısıyla, mülteci hukukunun en önemli iç hukuk kaynaklarından olan uluslararası anlaşmalar, temel haklar ve özgürlüklerden mültecilerin de vatandaşlar gibi yararlanacağını kabul etmiştir.

Etiyopya Mülteci Hukukunda Sosyal ve Ekonomik Haklar

Sağlık ve Eğitim Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı

Yeni gelen Etiyopya Mülteci Koruma Kanunu mültecilere sağlanacak hizmetlerin başında en temel hizmetlerden biri olan sağlık hizmetlerini hüküm altına almıştır. Bu Kanun'un 25. maddesi son derece detaylı bir biçimde sağlık hizmetlerini düzenlemektedir. Buna ek olarak, Etiyopya Anayasasının 41. maddesinde düzenlenen eğitim hizmetlerini de Mülteci Koruma Kanununun 24. maddede detaylı olarak hüküm altına almıştır. Bu maddeye göre Yönetmelik kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri hem barınma merkezlerinde hem de merkez dışında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülecektir. Dolayısıyla Etiyopya hükümeti, yetişkin okuryazarlığı ve mültecilere ayrımcılık yapılmaksızın ve mevcut kaynaklar dahilinde teknik ve mesleki eğitim dahil olmak üzere ilk, orta ve yüksek öğretime kaydolmayı artırma sözü vermektedir (Cooper ve Esser, 2018). Kanunun uygulamaya geçmesi açısından, Etiyopya'nın toplam 28 yüksek öğretim kurumunun yıllık 499.096 USD bütçesiyle mülteci öğrencilere ev sahipliği yaptığı görülmektedir (Wondwosen, 2019). Örnek olarak Etiyopya'daki kamu yüksek öğrenim kurumlarında ücretsiz üniversite burslarının sağlanması, şimdiye kadar 1.500 Eritreli mültecinin ülke çapında eğitimlerini sürdürmesine olanak vermektedir (Wondwosen, 2019).

Serbest Dolaşım Hakkı

2019 yılına kadar, Etiyopya'daki mültecilerin yönetimindeki ulusal uygulama, esas olarak, ev sahibi toplulukların sosyoekonomik yaşamlarına anlamlı bir şekilde dahil olmalarını garanti etmeden, belirlenen kamplarda yaşayan mültecilere temel koruma ve bakım hizmetlerinin sağlanmasına odaklanıyordu (Woldetsadik vd., 2019). Daha önce belirtildiği gibi, Etiyopya'nın önceki mülteci politikası, kampların dışında yaşama hakkına sahip olanlar dışında, her mülteci ve sığınmacının kamplarda yaşamak zorunda olduğunu ilan editmiştir. Ancak yeni mültecilerin koruma kanunu gelmesiyle birlikte bu kamp- içi politikası da değişmiştir. Dolayısıyla, yeni düzenlemeye uyarınca genel olarak aynı koşullarda yabancı uyruklulara uygulanan yasalara tabi olarak, tanınmış her mülteci veya sığınmacı, ulusal bölge içerisinde, hareket özgürlüğü ve ikametgahını seçme özgürlüğüne sahiptir. Buna ek olarak, herhangi bir mülteci istediği zaman ülkeyi terk etmekte özgürdür. Mevcut uygulamalar söz konusu olduğunda, bir kampta yaşayan mülteciler, tıbbi nedenleri varsa, ailelerini ziyaret etmek istiyorlarsa veya güvenlik nedeniyle kampı terk etmek zorunda kaldıklarında geçici izin başvurusunda bulunabilirler (Hall, 2016). Ancak yeni kanunu, Mülteci Ajansı'nın “mülteci ve sığınmacıların yaşayabileceği yerler veya alanlar ayarlayabileceğini” belirtir - bu da kamp-içi politikanın bazı

Anayasanın ayrıca, savunmasız grupların, yani kadın ve çocukların (sırasıyla 35. ve 36. maddeler) hakları konusunda hükümler bulunmaktadır.

unsurlarının muhafaza edilmesine neden olabilmektedir. Bundan, Etiyopya'nın mülteci kanunu uygulaması genellikle uluslararası standartların gerisinde kaldığını anlayabiliriz.

İş Gücüne Katılma ve Mülkiyet Hakkı

2016'dan itibaren Etiyopya hükümeti, Avrupa Birliği ile yeni sanayi parklarındaki istihdamın % 30'unun mülteciler ve sığınmacılara tahsis edileceğini kabul etmiştir(EU trust fund for CRRF, 2019). Buna ek olarak, Dünya Bankası ve BMMYK, mültecilerin yerel entegrasyonu için Etiyopya'ya 350 milyon dolar sağlamayı kabul etmişlerdir (World Bank report, 2018). Dolayısıyla yeni kanunu, mültecilere çalışma izinleri sağlayarak, yerel sulanabilir araziye erişim sağlayarak ve entegrasyonu kolaylaştırarak kalıcı çözümlere ulaşmak için çeşitli mekanizmalar sunmaktadır. Ayrıca, bu yeni düzenleme uyarınca, Etiyopya'da uzun bir süre yaşamış olan sığınmacılar veya mülteciler yerel olarak entegre olmayı talep edebilirler ve Etiyopya vatandaşlık kanunundaki şartları yerine getirirse vatandaşlığa kabul için başvurabilirler. Yabancılar için geçerli olan mülkiyetle ilgili haklar, sığınmacılara ve mültecilere de uygulanmaktadır. Sığınmacıların veya mültecilerin kaçıtlıkları ülkelerdeki varlıklarına ve mülklerine erişimini nasıl sağlayabilecekleri açık olmasa da, revize edilmiş yasa, bu tür mülkleri Etiyopya'ya kabulleri sırasında tarifersiz olarak ithal etmelerine izin vermektedir.

Sonuç

Uluslararası koruma; zulme veya ciddi zarara uğrayacağı korkusu nedeniyle kendi ülkelerinden kaçan kişiler için tanınmaktadır. Türk hukukunda da uluslararası hukukta olduğu gibi farklı uluslararası koruma tiplerini tanımlamak ve hukuki statülerini belirlemek için farklı terimler kullanılmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre uluslararası koruma çeşitleri şunlardır: mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma. 27 Şubat 2019 tarihinde kabul edilen 1110 sayılı Etiyopya Mülteci Koruma Kanununda ise ikincil koruma veya geçici koruma olarak bilinen kavramları içermemektedir. Zira mültecinin tanımı bu tür kişilerin dahil olmak üzere düzenlenmektedir. Bu bağlamda, 1951 Sözleşmesi'ndeki tanımın yanı sıra, bazı insancıl nedenlerle sığınma talebinde bulunan kişilere de sığınma hakkının verileceğinin düzenlenmiş olması, bu Kanunda sağlanan koruma kapsamının Türk Hukuku'ndan daha geniş olduğu anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra, geri gönderilmeme ilkesi, eşitlik ilkesi gibi uluslararası düzeyde kabul gören ilkeler EMKK da yer aldıklarını incelenmiştir.

Kaynaklar

- Alakuş, E., & Uzan, Y. (2020). İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92–117.
- Ateşok, A., (2018), Refugee Education in The Context of International Refugee Regime and The Case Of Turkey From A Comparative Perspective, (Ph.D.) Istanbul University, Istanbul, Turkey.
- Barry, C. and Esser, A. (2018). Remittances in Ethiopia: Exploring barriers to remittances in sub-Saharan Africa, series Volume 4, November 2018, Centre for Financial Regulation & Inclusion
- Büyükçalık M. (2014), Development of Refugee Law and Social Rights of Refugees in Turkey, Anadolu University, Eskişehir, Turkey.
- Cloeters & Osseiran (2019), Healthcare Access for Syrian Refugees in Istanbul: A Gender-Sensitive Perspective, Istanbul Policy Center, Istanbul, Turkey.
- Erdoğan (2012) 200 bine yakın Suriyeli kardeşimizi misafir ediyoruz, T24, 01 Aralık 2012, <https://t24.com.tr/haber/erdogan-200-bine-yakin-suriyeli-kardesimizi-misafir-ediyoruz,218698>
- Ergüven, N. S., & Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007–1062.
- EU Trust Fund (2019). Capacity Building and Technical Assistance to a Comprehensive Refugee Response Framework (CRRF) Structure and Ethiopian Government Institutions.
- Euronews (28 Temmuz 2019) Süleyman Soylu: Koruma statüsündeki Suriyelilerin sınır dışı edilmeleri söz konusu değil
- Gashaw Getahun, T. (2019). Descriptive overview of the African human rights system. *Çukurova Araştırmaları*, 5 (1), 123-137, DOI: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1128>
- Grossmann, A. (2012). Remapping Relief and Rescue: Flight, Displacement, and International Aid for Jewish Refugees during World War II. *New German Critique*, 117, 61–79.
- Hall, S. (2016). Review of durable solutions initiatives in East and Horn of Africa: Good practices, challenges and opportunities in the search of durable solutions. Commissioned by ReDSS, DRC.
- Kalamar, T. (2015). *Manifestations of Cultural/Ethical Relativism in the Universal Periodic Review (UPR)* University of Vienna.
- Kardeş, S., Banko, Ç., & Akman, B. (2017). Sosyal medyada Suriye'li sığınmacılara yönelik algı: Bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185–200.
- Kivilcim, Z. (2016). Legal Violence Against Syrian Female Refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies*, 24(2), 193–214. <https://doi.org/10.1007/s10691-016-9323-y>
- Koç (2018), Syrian Refugee Policy in Turkey, Jordan, And Lebanon: A Comparative Study, Boğaziçi University, Istanbul, Turkey.
- Leghtas & Thea (2018) "You Cannot Exist in This Place:" Lack of Registration Denies Afghan Refugees Protection in Turkey. Refugees International. Retrieved December 21, 2020, from <https://www.refugeesinternational.org/reports/2018/12/13/you-cannot-exist-in-this-place-lack-of-registration-denies-afghan-refugees-protection-in-turkey>
- McAdam, J. (2005). The European Union Qualification Directive: The Creation of a Subsidiary Protection Regime. *International Journal of Refugee Law*, 17(3), 461–516.

- McAdam, J. (2005). The European Union Qualification Directive: The Creation of a Subsidiary Protection Regime. *International Journal of Refugee Law*, 17(3), 461–516. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eei018>
- Mülteci Medyası (Aralık 2020), Sağlık sigortası yenileme talebi reddedilen mülteci tedavi olamayınca hayatını kaybetti.
- Nigusie, A.A. (2018) Refugee-host relationship in the Horn of Africa: a case of Eritrean refugees in Ethiopia. Unpublished paper
- Özel, S. (2018). Uluslararası koruma başvuru sahibi, uluslararası koruma sahibi ile geçici koruma altına alınanların hukuki statülerinin sığınmacı ve göçmen kavramları özelinde değerlendirilmesi”, *Uludağ Journal of Economy and Society /B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt / Volume 37, Sayı / Issue 2*
- Soering v. The United Kingdom (1989), AHİM Baş. No. 1/1989/161/217
- Tamrat, W. (2019). A new refugee law -Implications for higher education. University World news.
- Teferra, Z. (2017). *Delimiting the Normative Terrain of Refugee Law: A Critical Appraisal of the Ethiopian Refugee Proclamation No. 409/2004* (SSRN Scholarly Paper ID 3243764). Social Science Research Network.
- Tsion Tadesse A (2018), ‘Ethiopia’s refugee response Focus on socio-economic integration and self-reliance’ in East Africa Report (Institute for Security Studies)
- UN GA(1948), *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III)
- UNGA (1951), *Convention Relating to the Status of Refugees*, 28 July 1951, United Nations, Treaty Series, vol. 189, p. 137
- UNGA (1967), *Protocol Relating to the Status of Refugees*, 31 January 1967, United Nations, Treaty Series, vol. 606, p. 267
- UNHCR,(October2020) UNHCR Ethiopia Fact Sheet available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Fact%20Sheet%20Ethiopia-September%202020.pdf> [accessed 20 Dec. 2020]
- UNHCR,(September 2020) UNHCR Turkey Fact Sheet available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Turkey%20General%20Fact%20Sheet%20September%202020.pdf> [accessed 20 Dec. 2020]
- Woldetsadik, T. K., Mulatu, F., & Iddoosaa, J. (2019). Ethiopia’s Refugee Policy Overhaul: Implications on the Out of Camp Regime and Rights to Residence, Movement and Engagement in Gainful Employment.
- World Bank (2018). Informing durable solutions by micro-data: a skills survey for refugees in Ethiopia.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu: 6458 Kabul Tarihi : 4/4/2013 ayımlandığı Düstur : Tertip: 5 Cilt : 53
- Yılmaz, F. (2017). The Externalization of the European Union’s asylum policy: Refugee burden sharing between the European Union and Turkey during the Syrian refugee protection crisis.